

עין משפט
נר מצוה

גג א ב מיי
פ"ב
מהל' ברכות הלכה א'
מגנ
ששין
כ
טור
זו"ר
ח"מ
פ"י
קמח וקפת
[קופטן]:
ג
ב
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
ל"א
ל"ב
ל"ג
ל"ד
ל"ה
ל"ו
ל"ז
ל"ח
ל"ט
מ
מ"א
מ"ב
מ"ג
מ"ד
מ"ה
מ"ו
מ"ז
מ"ח
מ"ט
נ
נ"א
נ"ב
נ"ג
נ"ד
נ"ה
נ"ו
נ"ז
נ"ח
נ"ט
ס
ס"א
ס"ב
ס"ג
ס"ד
ס"ה
ס"ו
ס"ז
ס"ח
ס"ט
ע
ע"א
ע"ב
ע"ג
ע"ד
ע"ה
ע"ו
ע"ז
ע"ח
ע"ט
פ
פ"א
פ"ב
פ"ג
פ"ד
פ"ה
פ"ו
פ"ז
פ"ח
פ"ט
צ
צ"א
צ"ב
צ"ג

תורה אור השלם

1. ואֲבָלֶת וְשִׁבְעַת וּבִרְכַּת אֵת ה' וְאֶלֶיָּהוּ עַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָהּ.

דברים ח י
2. אֶעֱבְרָה בָּא וְאָרָאָה אֶת הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר אֶעֱבֹר בָּהּ וְהִרְדֹּן הַיָּרֵד הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבֹּן:
דברים ג כה
3. וְגִדְלוּ לִי אֶתִּי וְהַרְוִמְתָּה שְׂמוֹתֵי הַיָּרֵד:
תהלים ל"ד ד
4. וְנִבְרָתֶם אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְךְ אֶת הַלֶּחֶם וְאֵת הַמִּינִי וְהַסֵּרִי מִלִּפְנֵי מַלְאָךְ מִקִּרְבְּךָ:
שמות כב כה
5. כִּבְאֲכֶם הַיָּעִיר יָלָה וְהַמְצָאָן אֹתוֹ בְּטָרֵר יַעֲלֶה הַבְּמִתָּה לֵאבֹל כִּי לֹא יֵאבֹל הָעָם עַד בָּאוּ בִּי כִּי הוּא יִבְרָךְ וְהִנֵּחַ אַחֲרָי כִּי יֵאבֹלוּ יִשְׂרָאֵל טוֹב מִמֶּנּוּ מִשְׁכַּמּוֹ וּמִתְּהַוָּה אֶת־יָדוֹ:
דברים תמצאן אהו:

שמואל א ט יג
6. וְלוֹ הָיָה בְּן שְׁמוֹן שָׁאֻל בְּחוֹר וְנָטוּ וְאֵין וְאֵין אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל טוֹב מִמֶּנּוּ מִשְׁכַּמּוֹ וּמִתְּהַוָּה בְּנֵה מִכָּל הָעָם:
שמואל א ט ב
7. וְיֹאמְרוּ ה' אֵל מֹשֶׁה עֲלֶה אֵלַי וְהָרִיד וְהָרִיד שָׁם וְאֶתְּנָה לָּךְ אֶת לַחֹת הָאָרֶץ וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְדֹהֲרָהִם:
שמות כ"ז כ

8. בְּכִי לֵךְ טוֹב נִתְּחִיל לִכְתֹּב תּוֹרָתִי אֵל הָעֶבֶד:
משלי ד ב

רבינו חננאל

[אמר רב חננא בר יהודה משמיה דרבא הלכתא אבל ירק ושחא כוס של יין מצטרף, ולהוציא אינו מוציא עד] שיאכל כזית דגן ודלא כ"י משמעון בן שטח. ואם עלו והסברו אפילו לא אכל עממן אלא בציר, (ולא שחא עממן אלא בציר) ולא שחא עממא אלא כוס יין מצטרף, ודוקא לעשרה לומר לאלוהים, אבל להוציא את הריבם עד שיאכל כזית דגן וכל הלבט. אמר רב נחמן משה חיקון להם לישראל ברכת הון בשעה שאכלו הפן. ויהושע חיקן (בונה ירושלים) ברכת הארץ בעת שנכנסו לארץ. דודי ושלמה חיקן בונה ירושלים, דודי חיקן על ישראל עמן ועל ירושלים עירך, הוסיף שלמה על הבית הגדול והקדוש, הטוב והמטיב ביבנה תקנוה, כנגד הרוגי בית את הטוב שלא הסורחו והמטיב שינתינו לקבורה. תנו רבנן סדר ברכת המזון ראשונה ברכת הון שרייה ברכת הארץ שלישית בונה יירושלים. בשבת מתחיל בונה ירושלים בנחמה ואומר נחמנו ייי אלהינו, ומסיים בנחמה ונחמנו בתוכי כי אתה הוא בעל הנחמות ב' א' ייי בונה ירושלים. ואומר קדושת היום באמצע. פירוש קדושת היום רצה והחליצני כול'. ואמרם אינו אומרה לקדושת היום אלא

בבונה ירושלים בלבד, ואמרין חכמים היינו תנא קמא. תנו רבנן מנין לברכת המזון מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הון, את ייי אלהיך זו ברכת הוימן, על הארץ זו ברכת הארץ, הטובה זו ברכת בונה ירושלים, אשר נתן לך זו ברכת הטוב והמטיב. אין לי אלא לאחריה לפניה מנין קל וחומר כול'. תניא כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה לא יצא ידי חובתו. וצריך נמי למימר בה ברית ותורה, ולהקדים ברית לתורה, שהתורה ניתנה בשלש בריתות בלבד, שנאמר ויאמר הנה אנכי כרת ברית וגו', וכתבי כי על פי הדברים האלה כרתי (אחק) ברית [אתך] ואת ישראל, וכתוב כמכתב הראשון, את דברי הברית.

מח:

קטן שהגיע לחינוך לא מיקרי מחויב דרבנן דלציו חייב לחנוכו אבל עליו אין שום חיוב וקשה לפירושו מכל מקום כיון שאינו מן התורה אינו מוֹלִיא אחרים שמחויבים ועוד דוחק לומר בקטן שהגיע לחינוך קרי אינו מחויב מדרבנן דלס אינו מחויב מפילו מדרבנן אס כן אינו

פוטרי את אציו וזה"ל פירס דלחד

שאכל כזית אינו יכול להוֹלִיא אחרים שאכלו כדי שציעה דלס אחי דרנבן ופוטרי דלוריייתא אכל כשלא אכלו

גס האחרים רק כזית פוטרי אותם ולא היא דסא סמכינן אעוצדא דינאי וחצריו וסס אכלו כדי שציעה ואפילו הכי קא חזינן דקא פטרי להו שמעון בן שטח אלא נראה לחלק דקטן שאינו בר חיוב כלל דלוריייתא אפילו אכל כדי שציעה הלכך אינו מחויב דצברי קרינן ציה ולכן לא מפיק ליה אי אכל שיעורא דלוריייתא אכל גדול שהוא בר חיובא מן התורה כי אכלי כדי שציעה מחויב דצברי קרינן ציה אפילו לא אכל כלל כדלמטר' בלשם השנה (פ"ג ד' טו.) כל הצרכות אף על פי שיא' מוֹלִיא חוץ מצרכת הלחם וצרכת היין והיינו טעמא דכל ישראל ערדין' זה צוה והוא הדין בצרכת המזון אף ע"פ שיא' מוֹלִיא דכפרישית וכזית דגן אינו צריך אלא שיוכל לומר שאכלנו משלו:
מתחיל בנחמה. פ"י הקוטרס לאו דוק' מתחיל בנחמה ומסיים אלא כלומר דאין צריך להזכיר של שבת לא בפתיחה ולא בנחמה אלא בלמעל אכל מתחיל ומסיים בנחמת ירושלים כמו שחול שזומר רחם וחותם בצוה ירושלים וש' שמתחילין בנחמנו וחותמים בנחמת ייון עירך וצבנין ירושלים ונותנים טעם לדצריהם דרחם הוי לשון מחנה ואין אומרים מחנוים בשבת אלא נחם נחם אינו לשון מחנויים אלא כמו והנחם על הרעה לעמן (שמות ג) ולא נהירא דהלכ משמע לשון מחנויים ואין להקפיד אפילו אי הוי לשון בקשה כדלמר צירושלמי דשבת צפרק אלו קשרים מהו לומר רוענו וזונו פרנסנו בשבת א"ל טופס ברכות כך הוא' ומנהג שטות הוא המסנה צרכה של חול:
ברית ותורה. אין צריך להזכיר צרית ומורה ומייס ומוזן לך להזכיר על צריתך שמתמת בצערינו ועל מורחק שלמדמתנו וכו' דהיינו צרית ומורה והגמרא לסימנא צעלמא נקטיה:

^{מאן}

בן תמצאון אותו בטרם יעלה הבמתה לאכול כי לא יאכל העם עד באו כי הוא יברך הובח אחרי כן יאכלו הקרואים וכל כך למה לפי שהנשים דברניות הן ושמואל אמר כדי להסתכל ביפיו של שאול דכתיב ”מִשְׁכַּמּוֹ וּמַעֲלָה גְבוּה מִכָּל הָעָם וּרְבִי יוֹחָנָן אָמַר לִפִּי שֶׁאֵין מַלְכוּת נִדְּוַעַת בַּחֲבֻרָתָהּ אִפִּי' כַּמֶּלֶא ”[[]^{נִימָא ואין לי אלא ברכת המזון ברכת התורה מנין אמר ר' ישמעאל ק"ו על חיי שעה מברך על חיי עוה"ב לא כ"ש רבי חייא בר נחמני תלמידו של רבי ישמעאל אומר ר' ישמעאל ק"ו על חיי שעה מברך על חיי עוה"ב ועל הארץ הטובה אשר נתן לך ולהלן הוא אומר ”וְאַתָּנָה לָךְ אֶת לַחֹת הָאֲבִן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה וְגוֹ' ר"מ אומר "מנין שכשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה ת"ל אשר נתן לך ה' אלהיך (ט) דיייך בכל דין שודנך בין מדה טובה ובין מדה פורענות רבי יהודה בן בתירה אומר אינו צריך הרי הוא אומר טובה הטובה "טובה ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו נחום הוקן אומר צריך שיוכור בה ברית רבי יוסי אומר צריך שיוכור בה תורה פלימו אומר ה"צריך שיקדים ברית לתורה שזו נתנה בשלש בריתות וזן}

לקבורה חיקנו הטוב והמטיב. בסוף מסכת תענית (דף כ) שנינו אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל חמשה עשר באב ואמר' בגמ' רב מתנה אמר יום שינתינו הרוני ביתר בו לקבורה הודיענו רב מתנה כי הדבר שרם לעשות את יום ט"ו באב בשמחה היא קבורת אלו ההרוגים ואיתא למעשה דביתר ובמה נהרגו בה והיאך נתגלגל הדבר מפרש במסכת גיטין בפרק הניזקין (דף כ) ובגמ' דסוף תענית דבני מערבא: שזו ניתנה בני בריתות. הכין מפרש בספרי (פרשת ואה) כנגד ג' בריתות שכרת הקב"ה עם ישראל אחד בחורב ואחד בערבות מואב ואחד בהר גריזם ובהר עיבל ובסם' סוטה כפ'

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

ובשבת מתחיל בנחמה. כלומר אינו צריך לא לסיים ולא להתחיל בשל שבת אלא מתחיל ומסיים בנחמה. צנין ירושלים קרי נחמה כל היכי דמתחיל צין רחם צין נחמנו:
בצרכה שסקנו חכמים.
בטעם והמטבי:
אינא צנייהו דיעבד. לרבנן בתראי מהדרין ליה:
דעתנא קמא גרסינן **אשר נתן לך זו הטוב והמטבי.** ולא גרסינן ציבנה תקנוה אלא דצדכי (א):
כשהוא שצע. מלוא לצרך ולהודות על שצעו:
כשהוא רעב. והוא צא להפיק את רעצו ע"י צרייתו של הקצ"ה לא כל שכן שזה צריך לצרך להקצ"ה יומר:
אינו צריך. לקי"ו זה (י). ולא גרסי' דצדכי אשר נתן לך זה הטוב והמטבי:
אלא וצרך את לחמך. כך על לחמך:
כי הוא יצרך הוצא ואחרי כן יאכלו הקרואים. למדך שטעון לצרך לפני אכילה. על הוצא הוא אומר צריך אשר קדשנו בצמותיו וזונו לאכול את הזבחים) והיכן זונו והבשר תאכל (דברים יב):
וכל כך למע. היו מאריכות דצדריהן:
שאין מלכות נוגעם בציצרה. לפי ששמואל היה מנהיג את ישראל ושאלו היה נוטל את השכרה משדצר שמואל אלו ואלוץ דברים עכב לפי טעה:
צין מדה עוצה. המורה מדה שזבה היא:
ומלכות צית דוד צנוה ירושלים. שעל ידו נתקדשה ירושלים:
צריך שזומר צה צרית. בצרכת הארץ שע"י צרית נתנה לאצברה צפרשת

מילה (בצלשית ח) ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגריך:
צריך שזומר צה סורה. שאף צזכות המורה והמנוט ירשו את הארץ שנאמר למען תחיון ורציתם וצאתם וירשתם את הארץ (דברים ח):
צריך שיקדים צרית לפורה. כגון על צרייךן שחתמת בצצרנו ועל מורחק שלמדמתנו ועל חיים שחונמנו:
סורה נפנה שלש צריסות. שלשה מקומות נתנה המורה לישראל (ט) צצניו צאכל מועד וזהר גרזים ועצרתו מואצ וצכל אחד נכרתה צרית כדתניא במסכת סוטה (דף לו.) ארור צכלל וארור צפרט וכו' וכן צאהל מועד שנא' (דברים כח) אלה דצרי הצרית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל צארץ מואצ מלצד הצרית אשר כרת אתם בחורב וכתבי (סס טט) ושמרמס את דצרי הצרית וגו':
מילה

וברך את לחמך ואת מימך אל תקרי ובירך אלא וברך ואימתי קרוי לחם קודם שיאכלנו ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר ”כַּבְּאֲכֶם הָעִיר וְיִמְא ואין לי אלא ברכת המזון ברכת התורה מנין אמר ר' ישמעאל ק"ו על חיי שעה מברך על חיי עוה"ב לא כ"ש רבי חייא בר נחמני תלמידו של רבי ישמעאל אומר ר' ישמעאל ק"ו על חיי שעה מברך על חיי עוה"ב ועל הארץ הטובה אשר נתן לך ולהלן הוא אומר ”וְאַתָּנָה לָךְ אֶת לַחֹת הָאֲבִן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה וְגוֹ' ר"מ אומר "מנין שכשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה ת"ל אשר נתן לך ה' אלהיך (ט) דיייך בכל דין שודנך בין מדה טובה ובין מדה פורענות רבי יהודה בן בתירה אומר אינו צריך הרי הוא אומר טובה הטובה "טובה ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו נחום הוקן אומר צריך שיוכור בה ברית רבי יוסי אומר צריך שיוכור בה תורה פלימו אומר ה"צריך שיקדים ברית לתורה שזו נתנה בשלש בריתות וזן

לקבורה חיקנו הטוב והמטיב. בסוף מסכת תענית (דף כ) שנינו אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל חמשה עשר באב ואמר' בגמ' רב מתנה אמר יום שינתינו הרוני ביתר בו לקבורה הודיענו רב מתנה כי הדבר שרם לעשות את יום ט"ו באב בשמחה היא קבורת אלו ההרוגים ואיתא למעשה דביתר ובמה נהרגו בה והיאך נתגלגל הדבר מפרש במסכת גיטין בפרק הניזקין (דף כ) ובגמ' דסוף תענית דבני מערבא: שזו ניתנה בני בריתות. הכין מפרש בספרי (פרשת ואה) כנגד ג' בריתות שכרת הקב"ה עם ישראל אחד בחורב ואחד בערבות מואב ואחד בהר גריזם ובהר עיבל ובסם' סוטה כפ'

מסורת הש"ס

(א) מענית לא. צ"ב קסא.;
(ב) מצינאח פ' ב' ב'א [ומספתא רפ"ו ע"ש לעיל כא.], (ג) יתכן להיות זו ברכת הוימן את ה' אלהיך זו ברכת הון וכן העתיקו מוס' לעיל מו. ד"ה עד היכן.,
(ד) נלעיל לה., (ה) נשבת ל. מ"ק כח. יומא לח: מענית ה"., (ו) לקמן גמ., (ז) נלעיל ה. ועי' פ"ח [ומספתא פסחים ס"א ע"פ].

הגהות הב"ח

(א) גמ' ברכת הארץ בשעה שנכנסו: (ב) שם ה' אלהיך אשר דיין: (ג) רש"י ד"ה דעתנא קמא כ"י אלא דצדכי ולא גרסינן ברבריי אשר נתן לך זה הטוב והמטיב (הספרי: (ד) ד"ה אחי צריך לקי"ו זה הספרי ואמר' מ"ה אלא: (ה) ד"ה מורה נתנה וכו' כצניו. צ"ב מחלי פלגי רחם לח מנה מואל הר גריזם ובה עינל ומנעם אכל מועד ולחמך מנה את סיני ואכל מועד חרל הוא צללות נאמרו צצניו ופרטות צאהל מועד וע"ש כפ' אלו נאמרם דף לו.:

גליון הש"ס

גמ' יהושע תקן. ינין משצין ח"ב (ענין קסא):

הגהות הגר"א

[א] גמ' וברכת זו צרכת הוימן את ה' אלהיך זו צרי' חן. פ"ל: [ב] שם כשהוא רעב לא כ"ש דצרי ר' שמעאל ר' עקיבא אומר. כ"ל' (וע' צירוש'): [ג] שם וברכת. צ"ב את ה' אלהיך:

מוסף תוספות

א. בתוס' ר"ש הוסיף. אבל ברכת הלחם וברכת היין הן בטעם שרצויים ליהנות ואסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה ולכן לא יצא אא"כ צריך לה המברך. ב. בתוס' ר"ש הוסיף, וכישי רחם שריש"י כ"כ לשון תפלה יותר מנחם.

מוסף רש"י

הרדגי ביתר. בפרק המנחקן (תענית לא עיי' גיטין) (ז) תקנו ביבנה הטוב והמטיב. ברכת הטוב והמטיב בצצכת המזון מקטו צלמוי היום, זמן המורה איה אלא שלג אלאטות כדנפסאן מ'האי קרא וברכת את ה' אלהיך על הארץ וגו' (שברים ב'ב' אכא). ובשבת מתחיל בנחמה ולומר ומסיים בנחמה. כלומר לקיים בכל שבת (כות'). איכא בינייהו דיעבד. דכי משמע מוזה למימר קדושת היום צאלמע ויכ"א אין אומרה אלא בנחמה צלג, אפילו דיעבד נמי לא (כות'). ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הון. דקאי אכלת וצצעת דלעיל כלומר אלאילתך ואצניעמך ברכסו (סידור רש"י ט"ק).

רב ניסים גאון

דאמר בר מחנה אותו היום שינתינו הרוני ביתר